

ВІДГУК

**про дисертацію Колодницької Ольги Дмитрівни
«Стимулювання професійного саморозвитку
майбутнього вчителя гуманітарного профілю
засобами проектних технологій»,**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Основним критерієм оцінки функціонування системи освіти і гуманітарної зокрема в кожній країні є насамперед затребуваність випускників на ринку праці та їх висока конкурентоспроможність. Аналіз статистичних звітів міністерств освіти і науки різних країн засвідчує попит на віртуозного майстра-технолога, психолога-терапевта, педагога-вихователя, педагога-андрагога, а вимоги роботодавців заaktuалізують такі професійно важливі якості, як креативність, товариськість, комунікабельність, ефективність вербального впливу на співбесідника, високий ступінь дискусійності спілкування, спрямованість на самовираження і саморозвиток.

Значною мірою це важливо для вчителя гуманітарних дисциплін. Загальноосвітня школа чекає на вчителя, котрий працює у фасилітативному форматі навчальної діяльності, що вбирає як здобутки традиційної методики, так і інноваційні елементи, педагога, самомотивованого на пошук оригінальних форм, прийомів, засобів навчання, які забезпечують високу результативність та якість навчання. Водночас маємо визнати: вища школа ще доволі часто слабо виконує це завдання – стимулювання професійного саморозвитку, що призводить до примітивізації рівня фахової підготовки.

Усе це свідчить про актуальність рецензованого дослідження, що виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка в рамках науково-дослідної роботи «Теоретико-методичні аспекти професійного становлення та мовної підготовки фахівця гуманітарного профілю» (№ 011U000076), а концептуальні положення ґрунтуються на основних засадах гуманістичної філософії освіти, культурологічної концепції, державних документів про освіту, вищу освіту.

Складові цілісності роботи - в наявності "наскрізної" концептуальної ідеї: 1) стимулювання професійного саморозвитку майбутнього вчителя-гуманітарія засобами проектних технологій - це багатовимірний процес якісних змін психологічної сфери особистостей, який відбувається за визначених педагогічних умов та з урахуванням психолого-педагогічних особливостей студентської молоді і характеризується певною метою, а результатом ефективних впливів виступає сформований внутрішньоособистісний компонент готовності випускників до майбутньої педагогічної діяльності в загальноосвітній школі, набутий досвід конструювання освітніх продуктів, створення проекту власного професійного саморозвитку; 2) у теоретико-експериментальній розробці представленої ідеї, 3) в "самостійному житті" авторської технології навчання, що підтверджує, як показує аналіз довідок, коло зацікавлених у результатах споживачів (викладачі, студенти ВНЗ, науковці).

Найбільш суттєвими результатами дослідження, що містять новизну, вважаємо: теоретичне обґрунтування педагогічних умов професійного саморозвитку майбутніх учителів гуманітарного профілю і на цій підставі моделі процесу стимулювання професійного саморозвитку майбутнього вчителя гуманітарного профілю засобами проектних технологій, що враховує загальнодидактичні і специфічні принципи і цілі навчання, зміст програмного матеріалу й умови навчально-виховного процесу, контингент студентів і напрям їхньої професійної гуманітарної підготовки і складається із взаємопов'язаних структурних і функціональних компонентів (цільового, процесуально-діяльнісного, діагностично-результативного). Запропонована програма тренінгу може бути використана в навчально-виховному процесі як вищої, так і загальноосвітньої школи, в гімназіях, коледжах, у системі післядипломної освіти та під час підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Конкретизуємо наукову новизну зверненням до змісту дисертації, що складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків, зупинимося і на дискусійних моментах. Структура і логіка побудови дисертації достатньо виправдана й дозволяє прослідкувати динаміку розгортання дослідницького пошуку. П'ять

дослідницьких завдань Ольга Дмитрівна виконувала впродовж 2007 – 2011 рр., застосовуючи адекватні специфіці обраної проблеми теоретичні та емпіричні методи. Понятійно-категоріальна основа (мета, завдання, об'єкт, предмет) загалом чітка, однак є певні нечіткості у формулюванні мети дослідження.

Послугуючись широкою джерельною базою з філософії, психології, педагогіки зарубіжних та вітчизняних науковців дослідниця в параграфах 1.1, 1.2, 1.3 загалом розв'язує *перше завдання*: окреслює семантичні поля понять «професійний саморозвиток», «стимулювання професійного саморозвитку», «засоби проектних технологій». Визначаючи методологічні орієнтири, поряд із сучасними підходами (гуманістичним, компетентнісним, акмеологічним, особистісно-діяльнісним, особистісно орієнтованим, системним, технологічним – бажано було б чіткіше виписати їх), використовує основні положення психологічної теорії поетапного формування розумових дій, проектних умінь і навичок з метою стимулювання професійного саморозвитку майбутнього вчителя гуманітарного профілю тощо. Зазначимо, дисертантка послідовно витримала основний принцип наукової роботи, ґрунтовно перевіряючи факти, положення і припущення, що містяться в публікаціях інших авторів. При цьому уникла, на наш погляд, крайнощів полеміки і надала читачам можливість спільно поміркувати над низкою серйозних теоретичних і практичних проблем. Зокрема, і над такими дискусійними, як корелюють між собою когнітивно-інформаційна, особистісна, культурологічна, компетентісна педагогічні парадигми, яка з них є пріоритетною на сьогодні (можливо, все ж культурологічна, адже ключові компетенції впливають з культури) чи для забезпечення гнучкості і цілісності навчально-виховного процесу важлива гармонізація цих освітніх парадигм.

Визначення професійного саморозвитку майбутніх учителів гуманітарного профілю в параграфі 2.1 дослідниця конкретизує і поглиблює через розгляд когнітивного, емоційно-особистісного, діяльнісно-поведінкового компонентів готовності означених суб'єктів до професійного саморозвитку. Виправданим є виділення параграфів 2.2, 2.3, присвячених осмисленню особливостей педагогічного стимулювання, організації проектної діяльності на технологічних

засадах, основними серед яких визначено індивідуалізацію навчання, гнучкість, еkleктичність, контекстний підхід, цінність розвитку й саморозвитку. Основними чинниками, які необхідно враховувати у процесі впровадження такого навчання, виступають професійний інтерес та мотивація, активна взаємодія суб'єктів навчання, проблемність і творчий характер навчально-пізнавальної діяльності, ігровий характер проведення занять, емоційний вплив.

Доцільно використані методи індивідуальних та групових бесід, анкетувань, педагогічного спостереження і самоспостереження, діагностичні методики, спрямовані на вивчення мотивації, визначення рівня творчого потенціалу, рівня самооцінки сформованості творчих можливостей, тестові завдання, проведені серед студентів філологічних, історичних факультетів і факультету іноземних мов Тернопільського НПУ імені Володимира Гнатюка, Дрогобицького ДПУ імені Івана Франка, Черкаського НПУ імені Богдана Хмельницького, Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту імені Тараса Шевченка дозволили автору в параграфі 3.1 зробити цінні узагальнення щодо критеріїв, показників, а також вихідного, репродуктивного, репродуктивно-творчого, творчого рівнів готовності, в параграфі 2.1 з'ясувати фактичний стан сформованості цього утворення в майбутніх учителів гуманітарного профілю і загалом розв'язати *друге і четверте* завдання наукової роботи. Процес формування означеної інтегративної властивості особистості ґрунтувався на взаємопроникненні різних видів критеріїв. Слушним вважаємо й міркування про те, що творчого рівня готовності можна досягти лише в реальній практичній діяльності.

Виявлений стан підтвердив необхідність теоретично обґрунтувати модель процесу стимулювання професійного саморозвитку майбутнього вчителя-гуманітарія засобами проектних технологій, яку дисертантка реалізувала в межах психолого-педагогічних та мовно-методичних дисциплін, збагачених тренінговими заняттями (параграфи 3.2, 3.3). Для експериментальних груп у дослідному навчанні (*третій розділ*), зокрема в курсі «Основи педагогічної майстерності» пропонувалися тренінгові вправи і завдання на розвиток позитивного самосприйняття, умінь самопрезентації, саморефлексії, самоаналізу,

самопроектування, самовдосконалення, самореалізації. Більш ефективними, як показують результати дослідної роботи, виявилися діалогічний метод навчання, аналіз психолого-педагогічних ситуацій, розв'язання педагогічних задач, метод проектів, кейс-метод, дискусія, мозковий штурм, портфоліо, індивідуальна, парна, групова робота, самостійна творча діяльність, самоаналіз. Дослідниця намагалася довести (і це їй у цілому вдалося), що на зміну існуючому уявленню про тренінгову форму, яка допомагає в легкій, розважальній формі опанувати навчальний матеріал, має прийти розуміння, що жанр тренінгу дійсно вимагає концентрації матеріалу, його розмаїття і напруженої інтелектуальної праці кожної хвилини часу, відведеної на навчання.

Цілеспрямоване педагогічне керування оптимально інтенсифікувало, про що свідчать кількісні дані, зміни в показниках рівнів готовності майбутніх учителів гуманітарних дисциплін до професійного саморозвитку. Перевірка формувальних впливів здійснювалася шляхом оцінювання відповідей, пошуково-дослідницьких завдань, публічних виступів, діагностуючих методик. До цього варто було б залучити й оцінювання уроків і виховних заходів, проведених студентами під час педагогічної практики, є потреба більшу вагу зосередити на і характеристиці якісних зрушень у психології учасників експерименту.

Опис експериментального етапу дослідження, логіка подання його матеріалів, процедури збору емпіричних даних та перевірки їх вірогідності в цілому відповідають меті і завданням дослідження. Таким чином, дисертантка розв'язує *третьє і п'яте завдання* і в цілому досягає мети наукової роботи.

Наведений у роботі комплекс методів, адекватних об'єкту, меті, завданням і логіці побудови, педагогічна результативність розробленої моделі, про що свідчать довідки з вищих навчальних закладів, забезпечують достовірність і надійність результатів дисертації. Додатки, що містять анкети, діагностичні методики, індивідуальну програму професійного саморозвитку, проект «Мое професійне майбутнє», загалом сприяють повноті сприймання основного тексту. Список використаних літературних джерел, а також посилання на них у тексті дисертації, зроблено з дотриманням вимог.

Вагомою ознакою теоретичного значення результатів дослідження є його перспективність. Вони відкривають нові напрями для прикладних досліджень у теорії і методиці професійної освіти й суміжних науках. Ідеться насамперед про психологію і педагогіку саморозвитку, взаємодію профільної гуманітарної школи і вищого навчального закладу, вищого навчального закладу й закладу післядипломної педагогічної освіти з метою педагогічної підтримки і стимулювання професійного розвитку, саморозвитку і самовдосконалення суб'єктів навчання; створення цілісної теорії особистісно-професійного саморозвитку науково-педагогічних кадрів.

Як і кожне оригінальне самостійне дослідження, дисертація не позбавлена певних дискусійних моментів:

- важливо було б підсилити актуальність дослідження на соціокультурному, науково-теоретичному, професійно-педагогічному рівнях; у роботі має бути чітка відповідь, у чому ж особливості стимулювання професійного саморозвитку саме майбутнього вчителя гуманітарного профілю (це одне з ключових слів дисертації), варто увиразнити його особистісні та професійні риси згідно з вимогами освітньо-кваліфікаційних характеристик, планів спеціальностей, особливості проектної діяльності таких фахівців у навчальному закладі;

- варто було б поміркувати над більш чітким окресленням педагогічних умов: назви частини з них розпливчасті (*набуття досвіду інноваційної педагогічної діяльності*), деякі варто було б поєднати (*забезпечення постійного позитивного мотивування; усвідомлення необхідності застосування нових знань на практиці з позицій професійного саморозвитку*), натомість не знайшла відображення така педагогічна умова, як вироблення у майбутніх викладачів готовності бути носіями цінностей професійного саморозвитку, адже річ у тім, що ні найвищий рівень, ні бездоганність самі по собі не сприймаються, не засвоюються студентами, а тільки втілені в живий образ викладача;

- корисно було б ознайомитися також з ширшим і глибшим аналізом означеної проблеми у практиці реальної професійної діяльності вчителів і викладачів предметів гуманітарного циклу, аналізом недоліків традиційного навчання у

загальноосвітній і вищій школі, експертною оцінкою шкільних підручників, навчальних посібників для вищої школи; більш упорядкованою характеристикою розвивально-творчих можливостей означених у дослідженні навчальних дисциплін; критеріями оцінювання ефективності запропонованих тренінгових форм занять;

- у запропонованій моделі важливо було б більш чітко визначити місце і роль самостійної та науково-дослідницької роботи студентів – філологів та істориків, особливості організації і результати педагогічної практики, про які спорадично згадується і які мають сприяти формуванню у майбутніх вчителів гуманітарного профілю означеної якості; вказати закономірності, виявлені у процесі експерименту; корисною була б і прогностика;

- більшої структурованості і змістовності варто було б надати рисунку експериментальної моделі процесу стимулювання (чи моделі стимулювання -слід визначитися, адже стимулювання – це теж процес) професійного саморозвитку майбутнього вчителя гуманітарного профілю засобами проектних технологій;

- потребують корегування або чіткості назви додатків; наявні неточності в оформленні деяких іноземних джерел, окремі мовно-стилістичні помилки (професійний зріст, створення проектів підштовхнуло та ін.), «перескакування» й незакінченість думки.

Висловлені зауваження та побажання не є принциповими для загальної позитивної оцінки дисертації, зміст якої відображений у шести фахових наукових статтях, інших наукових і науково-методичних публікаціях, апробований на міжнародних і всеукраїнських конференціях. Автореферат у цілому віддзеркалює структуру, основні положення й висновки дисертації.

Є підстави стверджувати про наукову зрілість дисертантки, здатність до системного вивчення різних аспектів досліджуваних явищ і процесів, уміння окреслювати перспективи подальших пошуків у цих галузях.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота «Стимулювання професійного саморозвитку майбутнього вчителя гуманітарного профілю засобами проектних технологій» є самостійним, структурно завершеним, цілісним дослідженням актуальної проблеми. За рівнем наукової новизни та практичною цінністю дисертація відповідає вимогам пунктів 11, 13, 14, 15, 16 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07.03.2007 № 423 (зі змінами), а розроблені в ній теоретичні положення й отримані результати можна кваліфікувати як вагомий внесок у розвиток теорії і методики вищої професійної освіти. Колодницька Ольга Дмитрівна заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.